

Tercüman-ı Ahval'den Basın Konseyi'ne

29.9.1982
Bayram
Gazetesi

Matbaa, icadından ancak üç asır sonra Osmanlı'ya geldi. İlk baskı makinası 1727'de İbrahim Müteferrika tarafından İstanbul'da kuruldu. İlk gazete matbaanın Osmanlı'ya gelişinden bir asır sonra 11 Kasım 1831 yılında padişah 2. Mahmut'un emriyle Takvim-i Vakaî adı ile yayımlanmaya başladı.

Ağah ve Şinasi efendi tarafından hazırlanan yardım almaksızın çıkarılan ilk Türk gazetesi ise Tercüman-ı Ahval'dir. Baskı makinasının Osmanlı'ya gelişinden 133 yıl sonra (9 Ekim 1960) yayımlanmaya başlayan Tercüman-ı Ahval, padişahın emriyle 28 Mayıs 1861 yılında iki hafta süreyle kapatılıyordu. Böylece Türk basınında ilk gazete kapatma olayı bundan 121 yıl önce gerçekleşmiş oluyordu. Başka bir deyişle gazete kapatma-sansür olayı da Türk gazeteciliğinin tarihi kadar eskiydi. Aralarında sadece 7 aylık bir fark vardı.

121 YILLIK MÜCADELE

Abdülhamid'in, 1876'da başlayan 33 yıllık istibdat dönemi 1908'de ikinci meşrutiyetin ilânı ile noktalanıyor, Türk basını yeniden özgürlüğe kavuşuyordu. Bu özgürlük dönemi de çok uzun sürmüyordu. Basın, 31 Mart vakasında sonra, yine karısında sansürü buluyordu. Sansür, 7 Ekim 1923'de Bakanlar Kurulu kararı ile kaldırılmıştı. 1924 Anayasası'nın "Basın kanun dairesinde serbesttir ve yayından önce denetlenemez, yoklanamaz." hükmü ile basın, yeniden özgürlüğüne kavuşmuştu. Türk basını için şivanlar sırasında Takrir-i sukun kanunu ve bunun dışında olağanüstü hallerde ilân edilen sıkıyönetim dönemlerinden geçerek 1950'lere, 1960'lara ulaştı. 1961 Anayasası ile çağdaş basın özgürlüğü dönemine girildi. Ne yazık ki, bu çağdaş özgürlük dönemi de çok uzun sürmedi. 12 Mart'tan sonra yapılan 1971 anayasa değişikliği ile basın özgürlüğüne yeni kısıtlamalar getirildi.

121 yıldır özgürlüğü konusunda mücadele veren Türk basını, iki ay önce açıklanan 1982 anayasa tasarısı ile yeniden sansürle karşı karşıya bırakılmak isteniyordu. Danışma Meclisi, tepkiler karşısında düşünceyi açıklama ve yayma konusunda büyük kısıtlamalar getiren maddeleri komisyona geri gönderiyordu. Tasarın, son şekli ile yer alan maddelerde ise bazı değişiklikler yapılmış ve çağdaş habercilik anlayışı ile bağdaşmayacak olan bazı kısıtlamalar çıkarılmıştı. Ancak, jurnalcılık müessesesini hortlatan gazete toplama, matbaalara elkonulma işlemi ile ilgili hükümler, "kanunda gösterilecek yet-

Ziya NEBİOĞLU

kililerce" ifadeleri ilave edilmek suretiyle muhafaza olunmuştur.

HANGİ DÜZEYDE?

Türk basını acaba, 1982 yılında hangi düzeye ulaşabilmişti. Ülkeyi yöneten siyasi iktidarlar tarafından zaman zaman kendisine verilen özgürlükleri iyi kullanamamakla suçlanan, bu nedenle de değişik ölçülerde kısıtlamalar getirilen, baskı altına alınmak istenen Türk basını, hepimizin oy birliği ile kabul edeceği üzere milli mücadele yıllarında milletin bütünlüğü ve ülkenin bölünmezliği konusunda çok başarılı bir sınavdan geçmiş ve tam not almıştı.

27 Mayıs, 12 Eylül öncesi olayları yansıtarak kamuyu hazırlamış, yorum ve fıkraları ile yöneticileri uyararak onları milletin bütünlüğü, ülkenin parçalanmaması için birlik ve beraberliğe çağırarak kendine düşen görevi fazlasıyla yapmıştı.

1950'de çok partili demokratik parlamenter sisteme geçişle birlikte Türk basını büyük ve süratli bir gelişme göstererek çağdaş bir düzeye ulaştı. Grup gazeteciliği, yerini kitle gazeteciliğine terketti. Kitle gazetelerinin tirajları binlerden yüzbinlere, hattâ milyona doğru yükseldi. Parti gazetelerinin ise tirajları düştü, sonunda kapandı. Bu dönem içerisinde basının siyasi partiler ve ideolojileri paralelinde soldan sağa kadar bir yelpaze içerisinde çağdaş bir görünüm sergilediğini belirtebiliriz.

ABD BASINI İLE KIYASLAMA

Türk basını, öte yandan çağdaş gazeteciliğin gereğini (önem derecelerine göre haber verme, eğitime, eğlendirme, fonksiyonlarını) yerine getirebiliyor muydu? Bunların birbirleri arasındaki denge gelişmiş ülkelere oranla nasıldı?

Hemen belirtelim ki, üç büyük gazetemizin 1975-1980 yılları arasındaki beş yıllık taraması yapılmış (1) bulunan rakamlar gurur verici olmuştur.

İncelenen üç gazetenin içerik ölçümleri ortalamaları ile Amerikan basınından alınan içerik ortalamaları yüzde olarak şöyleydi:

Türk Basınında (% olarak)	ABD basınında (% olarak)	
Haberler	42.95	45.4
Fıkra ve yorumlar	6.2	6.9
Eğitici yazılar	5.85	10.3
Eğlendirici yazılar	6.6	11.1

Tablodan da görüleceği gibi gelişmekte olan ülkemiz basını, gelişmiş ülke basınına içerik dağılımına paralel bir düzeye ulaşmış, kendisinden beklenen çağdaş fonksiyonu istenilen düzeyde yerine getirme durumuna girmiş bulunmaktadır.

Türk basını, komşu ülkelere kıyasla teknik ve içerik açısından çok ileridedir. Sanayileşme sürecini tamamlamış batı ülkelerinin sermaye ve teknoloji düzeyine sahip bulunmamakla beraber gelişmiş ülkelere basını ile boy ölçüşebilecek düzeye ulaşmak üzeredir.

14 yıl önce başladığı ofset tekniğine geçisi tamamlanmış haberleşmede çağdaş teknolojiyi kullanmaya başlamıştır. Ulusal basının yanı sıra bölge gazeteciliği gelişme yolundadır. Ulusal gazetemiz Almanya'da, Fransa'da, Amerika'da hattâ Avustralya'da basılıp satılmaktadır.

BASIN KONSEYİ

Çok partili parlamenter sisteme geçişle ve onunla birlikte son 30 yıl içerisinde büyük bir gelişme gösteren Türk basını, sağlıklı bir demokrasinin gereği kurumsallaşma sürecini "Basının kendi kendini kontrol müessesesine" işlerlik kazandırdığında tamamlanması olacaktır. Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası ve Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın dün Bayram Gazetesi'nde "Basın Konseyi" konusunda yayınladıkları ortak bildiri bu umudumuzu kuvvetlendirmektedir.

Dileğimiz ve kişisel görüşümüz en kısa zamanda kurulmasını beklediğimiz Basın Konseyi'nin

-Basın özgürlüğünü korumak ve haber kaynaklarından engelsiz faydalanabilmeyi sağlamak.

-Basında özellikle cinayet ve cinsel haberlerin hazırlanması ve verilmesinde sansasyona kaçılmasını önlemek, kişilerin özel hayatları ile ilgili haberlerin verilmesinde daha dikkatli davranılmasını sağlamak.

-Türk basınına yapısal gelişmesini yakından izlemek, özgürlüğü tehdit eden tekelere, tröstlere karşı koymak.

-Türk basınına yasama yürütme ve kamuoyu önünde ve özellikle basın hayatı ve görevleri ile ilgili kanun teklifleri karşısında ortak hareket etmesini sağlamak.

-Basın mesleğine giriş disiplini etmek, meslek içi eğitimi sağlamak suretiyle Türk basın düzeyini yükseltmek.

gibi konularda başarıya ulaşmasıdır.

(1) İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, lisans üstü seminer çalışması-1980

